

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 4, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.83

I. V. Hlivna,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет»

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

I. V. Hlivna,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of Finance and Accounting Branch Uman PVNZ «European University»

SOCIO-ECONOMIC DIVERSIFICATION AND PRODUCTION OF RURAL

У статті доведено, що першочерговими організаційно-економічними заходами є створення сприятливих умов для реалізації підприємницького потенціалу в сфері туризму, підвищення міжнародного іміджу, зростання обсягу інвестицій у реконструкцію пам'яток історії і культури та об'єкти туристичної інфраструктури. Така діяльність буде сприяти формуванню сільського та екологічного туризму. Обґрунтовано, що розвиток сільських територій передбачає реалізацію комплексу заходів у сфері активної державної підтримки вітчизняних аграрних виробників, зокрема стимулювання впровадження нових технологій і видів продукції, зниження податкового навантаження на господарства, виважене регулювання ринків окремих видів сільськогосподарської продукції для недопущення різкого падіння цін тощо. Спрогнозовано, що у період до 2020 року за таким сценарієм прогнозується підвищення урожайності багатьох сільськогосподарських культур і поновлення обсягів виробництва продукції.

It is shown that the primary organizational and economic measures is the creation of favorable conditions for the implementation of business potential in tourism, improve the image, the growth of investment in the reconstruction of historical and cultural monuments and objects of tourist infrastructure. This activity will promote agriculture and eco-tourism. Proved that rural development involves the implementation of measures in the field of active government support for domestic farmers, including promotion of new technologies and products, reducing the tax burden on the economy, a balanced regulation of certain agricultural products to prevent a sharp drop in prices, etc.. Predicted that in the period up to 2020 in this scenario forecasted yield of many crops and renovation of production.

Ключові слова: *сільських територій, туристичної інфраструктури, сільського та екологічного туризму, прогнозування, зайнятість, сільське господарство, витрати.*

Key words: *rural tourism infrastructure, agriculture and ecological tourism, forecasting, employment, agriculture, costs.*

Постановка проблеми. Система господарювання та економіка сільських територій Херсонської області, зорієнтовані на аграрну модель розвитку, тобто вирішення будь-яких питань соціально-економічного розвитку залежить від ефективності сільськогосподарського виробництва. Між тим політика Євросоюзу щодо розвитку сільських територій орієнтується на формування мультиструктурованої моделі їх економіки. Мова йде про зменшення залежності сільських територій від аграрного виробництва та поширення несільськогосподарських видів діяльності, які здійснюють м'який вплив на довкілля (сільський та екологічний туризм, переробні галузі, народні промисли, природоохоронна та заповідна справа). Рекреація й туризм, у т.ч. сільський, є важливим видом діяльності, що здатний забезпечити диверсифікації виробничо-економічної діяльності, робочі місця, надходження до бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розробки закордонних та українських вчених М.О. Багорка, І.А. Білоткач, О.А. Ковтун, М.Д. Корінько, Г.О. Пересадько, В.А. Цимбал присвячені окремим питанням дослідження диверсифікаційних процесів на прикладі окремих підприємств та регіонів. Перспективи та проблеми, пов'язані зі своєчасністю диверсифікації окремих галузей та економіки держави в цілому є актуальними і потребують більш глибоких досліджень.

Постановка завдання. Проаналізувати першочергові організаційно-економічними заходами для створення сприятливих умов для реалізації підприємницького потенціалу в сфері туризму та обґрунтувати подальші напрямки доцільності здійснення заходів за умов оптимізації виробничих витрат і максимізації рівня ефективності господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для поширення такого підходу Херсонщина має всі підстави. Вона характеризується унікальним для степової зони комплексом природних рекреаційних умов і ресурсів. Клімат, просторі піщані пляжі (протяжність морських пляжів перевищує 200 км), наявність лікувальних грязей сприяють розвитку рекреаційної діяльності різного напрямку. В організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам. Можливість займатися різноманітними видами спорту, мікрокліматичний комфорт, естетична дія берегових мальовничих ландшафтів – все це сприяє тому, що водойми цілком можна вважати природними оздоровницями.

Ліцензовані туристичні послуги у 2011 р. надавали 56 ліцензіатів суб'єктів підприємницької діяльності (туроператорів і турагентів). Порівнюючи, в 2008 р. – 42, 2007 р. – 40 суб'єктів. Послугами туристичних організацій на 01.01.2011 р. скористалися 70,9 тис. осіб, що в 1,2 разів більше ніж у 2000 р. Майже половина з них, – це діти, підлітки та молодь. Загальна кількість екскурсантів зросла у 2 рази, склавши 18,0 тис. чол. Близько 75,0 % від усіх туристів відвідали область з метою відпочинку, дозволля та спортивно-оздоровчого туризму, лише 3,0 % – для лікування, кожен п'ятий – у службових справах, з питань бізнесу і навчання. В області сформувався досить значний санаторно-курортний комплекс, що нараховує 236 курортно-рекреаційних закладів ємністю 37,0 тис. ліжок. У 2011 р. функціонувало 12 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням на 2,7 тис. місць, 51 будинки та пансіонати відпочинку на 10,3 тис. місць, 8 санаторіїв-профілакторіїв на 0,7 тис. місць, 165 баз відпочинку на 22,3 тис. місць.

На території Арабатської Стрілки формується Міжнародний медичний центр загальною місткістю 10000 місць на площі 360 га з персоналом 7,2 тис. чол. Передбачено, що до складу центру, крім оздоровчих та лікувальних закладів, увійде медичний коледж. Основною його направленістю буде лікування дітей, хворих на церебральний параліч. Прибережну смугу м.Скадовська в межах західної частини міста та оздоровчої місцевості Цукури займе курортна територія державного значення, а природну територію Голопристанського району буде оголошено курортом місцевого значення. У 2011 р. оздоровчою діяльністю займалося 6 дитячих санаторіїв на 0,8 тис. ліжок, у яких відновлювали здоров'я 5,3 тис. дітей і підлітків. Одним із найбільш масових і доступних видів організованого відпочинку школярів є проведення літніх канікул в оздоровчих таборах. Влітку 2011 р. школярів приймали 779 дитячих оздоровчих таборів (у т.ч. 60 позаміських) всього на 18,6 тис. місць, де відпочило

119,4 тис. дітей і підлітків, причому 62,5 тис. відпочивали поза містом.

Відзначимо, що територією області проходять 5 планових туристичних, а також прокладено безліч пішохідних маршрутів. Регіон має численні об'єкти туризму, особливо в містах Херсон, Генічеськ, Скадовськ, заповіднику Асканія Нова. Можна зробити подорож по островах Джарилгач і Бірючий, Тендрівській, Джарилгачській і Ягорлицькій затоках. Для туристів пропонуються маршрути, що проходять по біосферних заповідниках „Чорноморський” і „Асканія-Нова”, по дорогах автораллі „Чумацький шлях”, на відомі міжнародні фестивалі „Таврійські ігри” і „Чорноморські ігри”. Біосферний заповідник ім. Фальц-Фейна „Асканія-Нова” багато років тому заслужив славу „перлини” степового краю на півдні України. Ділянка первозданного степу – єдина в Європі – простягається на 11,1 га. Екзотична флора і фауна заповідника представлена 3 800 видами.

Унікальне творіння природи Коса Арбатська Стрілка є екологічно чистою зоною. Вона має довжину 80 км і ширину від 700 м до 8 км. У літній період вода навколо прогривається до 28 градусів, 90% сезону – сонячні дні. Озеро-море Сиваш славиться своїми цілющими грязями, лікувальними розсолами, термальними джерелами. Привертають увагу шедеври храмового мистецтва, які становлять скарбницю світової культури, в тому числі храми Херсону, зокрема Катерининський собор – місце поховання князя Г. Потьомкіна. Бюро подорожей і екскурсій пропонує різноманітну екскурсійну програму, в т.ч. "Херсон – місто двох віків", пам'ятні місця, водні екскурсії по Дніпру на катері, автобусні екскурсії до заповідника Асканія-Нова, різноманітні пішохідні маршрути тощо. Проте ці атракції та послуги недостатньо впроваджуються у структурі сільського та екологічного туризму.

Сприятливими для туристичної діяльності аграрних підприємств та агроосель в Херсонській області є: добре продовольче забезпечення регіонального споживчого ринку (на 35-50 % більше в розрахунку на 1 особу, ніж в інших регіонах країни); достатнє автошляхове сполучення; велика кількість різних за формами власності господарств, значний рекреаційний потенціал. Інтегральний показник туристичної привабливості регіону дорівнює 0,69 та оцінюється як високий. До несприятливих передмов відносяться: відсутність належної інфраструктури у селах внутрішніх районів області, в т.ч. озеленення та обводнення; слабка пропаганда та догляд за пам'ятками історії та природи як рекреаційними об'єктами; недостатнє забезпечення об'єктами відпочинку традиційних туристично-рекреаційних районів; слабка інформованість як підприємств, так і споживачів щодо такого виду діяльності, як агротуризм. Лімітуючим фактором, що стримує розвиток сільського туризму у Херсонській області, є надзвичайно слабка соціальна інфраструктура села. Відзначимо, що агротуристичну діяльність займають насамперед фермерські господарства і агрооселі.

Туристичні послуги у сільській місцевості Херсонщини здійснюються переважно на базі фермерських господарств та агроосель. Із загальної кількості 2300 фермерських господарств 20,0 % можуть надавати послуги із аграрного туризму. Сезон відпочинку – травень-вересень, в т.ч. високий сезон – червень-серпень. Середній прибуток фермерських господарств від агротуризму складає 20-25 тис. грн. в рік. Великий потенціал фермерських господарств та великотваринних сільськогосподарських підприємств, залучених до туристичної діяльності, проявляється переважно через продовольче забезпечення рекреантів; організацію відпочинку на власних базах відпочинку на побережжі. Так, сільськогосподарським підприємствам на пайових умовах або повністю належить 8,5 % баз відпочинку. Але ця діяльність власне до агротуризму віднести складно.

Агрооселі, поряд з іншими видами діяльності, також надають послугами аграрного туризму. Середній прибуток від агротуризму складає 2,0-30,0 тис. грн. за рік. Близько 25,0 % домогосподарств приморських поселень займається поставкою продуктів як для організованих, так і для неорганізованих туристів. Від реалізації кулінарної продукції виручка досягає 50,0-800,0 грн. на добу. Загальну кількість агроосель, які надають агротуристичні послуги, визначити досить важко, оскільки більшість з них не декларує свою діяльність.

До основних аспектів цієї проблеми відносяться: відсутність генеральних планів розвитку рекреаційних територій; невідповідність якісних характеристик (зокрема рівня комфортності) та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і туристичної інфраструктури, в т.ч. готельного господарства, міжнародним нормам і стандартам; низький рівень маркетингових досліджень у сфері санаторно-курортної та туристсько-екскурсійної діяльності; недостатній інформаційно-рекламний супровід туристичної діяльності на внутрішньому й, особливо, зовнішньому ринках; недоліки територіальної організації, в т.ч. проблеми збереження пляжних територій, недостатнє застосування принципово нових підходів і методів, принципів і пріоритетів розвитку галузі.

Відсутні також науково обґрунтовані рекомендації щодо раціонального використання природних територій курортів, їх моніторингу та прогнозування розвитку; низька ефективність діючих механізмів заохочення до будівництва і реконструкції готелів, міні готелів, агроосель та інших об'єктів туристичної та курортно-рекреаційної сфери; недостатність зусиль органів державної і місцевої влади щодо пошуку платоспроможних інвесторів, неузгодженість дій адміністративних підрозділів і бюрократичні перепони в процесі затвердження проєктів, виділення земельних ділянок, будівництва об'єктів готельного та санаторно-курортного господарства, дозвілля і розваг, інфраструктури з обслуговування рекреаційної діяльності тощо.

Першочерговими організаційно-економічними заходами в цьому напрямі є створення сприятливих умов для реалізації підприємницького потенціалу в сфері туризму, підвищення міжнародного іміджу, зростання обсягу інвестицій у реконструкцію пам'яток історії і культури та об'єкти туристичної інфраструктури, поліпшення якості та забезпечення конкурентоздатності туристичних пропозицій на світовому туристичному ринку, за рахунок чого очікується істотне збільшення надходжень від туризму до обласного та місцевих бюджетів. Така діяльність буде сприяти формуванню сільського та екологічного туризму.

Прискореному розвитку сільських територій сприятиме диверсифікація власне сільськогосподарського виробництва, підвищення його потенціалу й ефективності через заходи: запровадження інноваційних технологічних проєктів, які дозволяють значно збільшити реалізацію генетичного потенціалу рослинництва та тваринництва, перейти на адаптовані системи землеробства вирощування екологічно чистої продукції; стимулювання процесів спеціалізації фермерських господарств, кількість яких перевищує 2 тис. одиниць, на виробництві працюємої тваринницької продукції з урахуванням того, що на шляху інноваційного розвитку зернове господарство повинно бути великим і кратним системи машинного парку у галузі, а розвиток сектору приватних (особистих) господарств населення виконує соціально-економічні функції і стратегічного значення у майбутньому не матиме.

Для аграрної сфери необхідними є: розробка науково обґрунтованих змін; розбудова системи агромаркетингу, забезпечення стабільного функціонування оптових продовольчих ринків, зменшення обсягів неринкового обігу сільськогосподарської продукції, створення страхових запасів основних продуктів харчування, розвиток відповідних інфраструктурних потужностей (елеваторів, сховищ, холодильників); нарощування обсягів інвестування діяльності.

Перспективне значення має формування товарно-кредитних корпорацій, функціями яких є фінансовий супровід обігу продовольчих ресурсів, надання обласними та місцевими бюджетами субвенцій у межах програм підтримання продовольчої безпеки; стимулювання процесів структуризації, укрупнення та корпоратизації в сільському господарстві, посилення конкурентних переваг окремих галузей як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, використання відходів переробних виробництв в якості кормів у тваринництві; впровадження стандартів якості продукції шляхом сертифікації сільськогосподарського та переробного виробництва, контролю джерел надходження, умов зберігання і реалізації продукції.

Песимістичний прогноз розвитку сільських територій виходить із припущення про збереження нинішніх негативних тенденцій в агропромисловому виробництві. Аналіз балансів сільськогосподарської продукції та продовольства свідчить про наявність обмежень і загроз, пов'язаних із державними дотаціями товаровиробникам. Існує небезпека нівелювання ефекту від такої політики внаслідок осідання виділених коштів у торговій виручці посередників і, відповідно, відсутності реальної допомоги господарствам. Унеможливлення інноваційного розвитку супроводжуватиметься зменшенням родючості ґрунтів, врожайності більшості культур, що спричинить відновлення негативної динаміки обсягів виробництва.

Розвиток сільських територій передбачає реалізацію комплексу заходів у сфері активної державної підтримки вітчизняних аграрних виробників, зокрема стимулювання впровадження нових технологій і видів продукції, зниження податкового навантаження на господарства, виважене регулювання ринків окремих видів сільськогосподарської продукції для недопущення різкого падіння цін тощо. У період до 2020 року за таким сценарієм прогнозується підвищення урожайності багатьох сільськогосподарських культур і поновлення обсягів виробництва продукції й утримання худоби на рівні 1990 р. (табл. 1, 2).

Наявні тенденції у галузі тваринництва свідчать про руйнування мережі великих тваринницьких комплексів внаслідок проведеного в 1990–2000 рр. реформування сільськогосподарської галузі. Такі зміни зумовили скорочення виробництва продукції тваринництва: м'яса всіх видів (у забійній вазі) – у 4,3 раза, молока – в 2,2, яєць – в 1,6, востаннє – в 31,5 раза. Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва за винятком молока та яєць визначалась нестабільністю (табл. 2). При цьому область мала достатню племінну базу. Донедавна тут функціонувало 59 суб'єктів племінної справи, 15 племінних заводів і репродукторів рибиництва, 371 пункт осіменіння худоби, племінна пасіка.

Таблиця 1.

Стан, динаміка та прогноз розвитку галузі рослинництва Херсонської області*

Показник	1995р.	2000р.	2001р.	2002р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	Прогноз	
											2015р.	2020р.
Валова продукція рослинництва, млн. грн.	1089,6	1320,5	1640	1339,9	980,5	1701,5	2261,3	2474,1	1799,2	2969,2	1384	1771

Кількість сільськогосподарських підприємств, од.	357	342	319	277	260	-	-	-	578	650	622	676
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	37	121	153	192	234	315	463	587	762	1067	-	-
Середньорічна кількість найманих працівників, тис.	153	105	80	60	45	37	33	31	29	29	-	-
Площа сільськогосподарських угідь усіх категорій власників, тис. га	1938,3	1766,5	1802	1780,2	1775,4	1970,5	1970,4	1970,3	1970,9	1971,1	1880	1958
Площа ріллі усіх категорій власників, тис. га	1753,8	1653,1	1683,8	1680,2	1675,1	1778,4	1776,2	1777,1	1777,7	1777,6	1720	1752
Валовий збір зернових і зернобобових культур, тис. т	1771,8	1166,3	2180,2	1537,3	404,6	1935,7	1539,3	1474,2	810,1	2202,3	1249	2792
Урожайність зернових і зернобобових культур, ц/га	24,6	17,2	26,5	21,8	8,9	26,5	22,1	23,8	16,0	32,9	20	35
Площа, з якої фактично зібрано зернові культури, тис. га	720,6	677,7	822,4	705,4	456,8	735,8	695,5	620,3	506,0	669,2	633	799
Виробництво зерна на одну особу, кг	1397	974	1845	1317	350	1692	1359	1314,1	728,3	1996,1	1030	2227
Споживання хлібних продуктів на одну особу, кг	137	140,2	140,2	141,2	138,8	138,4	132,0	129,3	125,3	120,1	121	110
Валовий збір соняшнику, тис. т	114,8	154,7	91,3	102,5	173,2	216,2	288,6	352,1	147,3	365,1	122	96
Урожайність соняшнику, ц/га	8,4	8,7	5,5	6,2	8,3	8,4	10,3	10,0	5,7	11,1	9	9
Площа, з якої фактично зібрано соняшник, тис. га	136,7	177,6	167,6	164,4	210	256,1	280,9	351,8	259,9	327,8	144	110
Споживання олії на одну особу, кг	9,2	9,7	10,2	10	11,7	13,5	13,6	13,6	15,1	15,1	16	20
Валовий збір картоплі, тис. т	212,4	295,2	228,4	229,5	239,4	252,0	206,8	222,5	209,6	247,6	222	210
Урожайність картоплі, ц/га	71,7	129,4	99,5	91,3	102,4	106,5	95,7	97,4	90,4	102,4	111	117
Площа, з якої фактично зібрано картоплю, тис. га	29,6	22,8	22,9	25,1	23,4	23,7	21,6	22,8	23,2	24,2	20	18
Виробництво картоплі на одну особу, кг	168	247	193	197	207	220	182,5	198,3	188,4	224,4	183	168
Споживання картоплі на одну особу, кг	111,8	138,5	139,9	134,3	135,3	136,8	130,7	131,8	131,8	139,1	131	128
Валовий збір овочів, тис. т	277,3	421,5	422,6	426	437,3	439,8	526,1	621,8	499,9	696,7	429	423
Урожайність овочів, ц/га	102,3	117,2	131,9	119,7	121,4	106,4	138,9	145,1	121,0	166,7	157	190

* За даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2012 р.

Таблиця 2.
Стан, динаміка та прогноз розвитку галузі тваринництва Херсонської області*

Показник	1995р.	2000р.	2001р.	2002р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	Прогноз	
											2015р.	2020р.
Валова продукція тваринництва, млн. грн.	952,4	1030,8	1022,0	1021,9	1025,4	1012,3	1025,6	1005,2	1000,8	1022,6	-	-
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. гол.	566,4	237	237,2	247,1	214,3	203,8	199,7	183,3	163,3	140,6	484	866
Поголів'я корів, тис. гол.	227,7	122,5	122,6	120,5	111,4	107,4	100,8	92,5	88,7	85,6	188	272
Поголів'я свиней, тис. гол.	516,8	228,4	260,3	281,9	204,6	172,5	174,1	193,6	174,1	178,7	513	988
Поголів'я овець і кіз, тис. гол.	395,3	89,4	89,6	97,6	86,1	76,6	75,0	74,3	71,0	66,7	342	914
Поголів'я птиці, тис. гол.	3801	3504	4070	4125	3400	-	2702,1	2782,1	3703,9	3482,6	5001	6588
Виробництво м'яса, тис. т	80	55,5	43,3	46,4	51,3	37,9	39,5	41,2	44,1	42,7	102	168
Виробництво м'яса на одну особу, кг	63,1	46,3	36,7	39,8	44,4	33,1	34,9	36,7	39,6	38,7	85	134
Виробництво молока, тис. т	515,2	320,1	336,2	379,7	348,5	343,9	357,5	354,0	321,1	320,5	565	799
Виробництво молока на одну особу, кг	406,3	267,3	284,5	325,3	301,6	300,6	315,7	315,6	288,7	290,5	467	637
Виробництво яєць, млн. шт.	204,7	189,8	216,9	279,7	220,5	232,2	249,9	261,1	277,4	440,5	309	393
Виробництво яєць на одну особу, шт.	161,4	158,5	183,6	239,6	190,8	203	220,7	233	249	399	255	313
Виробництво вовни, т	2166	270	238	205	189	161,0	143,0	143	165	193	1201	4498
Середньорічний удій молока з корови, кг	2027	2122	2734	3084	2866	3055	3301	3487	3454	3588	2912	2945
Середньорічна несучість курок-несучок, шт.	157	145	220	204	230	263	264	289	269	259	210	197
Середньорічний настриг вовни від вівці, кг	3,6	3,3	3,9	3,9	3,8	3,9	4,3	4,4	4,5	4,6	4	5
Середня вага однієї голови ВРХ, кг	307	306	367	396	344	358	380	404	388	404	365	380

Середня вага однієї голови свиней, кг	100	87	122	136	111	108	114	114	117	113	127	140
Споживання м'яса на одну особу, кг	49,8	36,4	33,5	34	37,6	43,0	38,6	40,8	44,3	46,7	61	85
Споживання молока на одну особу, кг	247,9	200,8	199,3	235,3	226,3	273,6	216,6	214,5	200,8	194,4	313	395
Споживання яєць на одну особу, шт.	160	148	163	212	216	192	234	240	255	254	257	290

* За даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2012 р.

Виробництво м'яса – це один із важливих напрямків сільськогосподарства, від розвитку якого залежить ефективне функціонування окремих підгалузей харчової промисловості та більш повне забезпечення населення продуктами харчування. У Державному бюджеті України у 2011 р. на підтримку виробництва продукції тваринництва Херсонської області було виділено 10,3 млн. грн. (в Україні - 1101,8 млн. грн.), на селекцію у тваринництві та птахівництві – 2,9 млн. грн. (125 млн. грн. по Україні). Станом на 01.01.2012 р. в область надійшло: 8670,0 тис. грн. бюджетної дотації за вирощену та здану на забій і переробку ВРХ, свині та птицю свійську (в регіони України направлено 658 млн. грн.); 251,87 тис. грн. – за приріст поголів'я корів м'ясного напрямку продуктивності (26 млн. грн. по Україні), 105,9 тис. грн. – за приріст поголів'я вівцематок і ярок старше одного року, 533,0 тис. грн. – за наявне поголів'я вівцематок і ярок старше одного року, 671,0 тис. грн. – за реалізацію вовни, 72,8 тис. грн. за поголів'я телиці, закуплених в особистих селянських господарствах, 350,0 тис. грн. – за приріст корів молочного напрямку продуктивності, 1170,0 тис. грн. – за закуплені племінні корови та нетелі., 2,4 тис. грн. – за наявні племінні бджолосім'ї. 2915,0 тис. грн. направлено на селекцію у тваринництві та птахівництві.

У 2011 р. в усіх категоріях господарств регіону виробництво м'яса становило 69,2 тис. т, що на 3,4% менше показника попереднього року, в тому числі в господарствах населення – 56,9 тис. т, або менше на 4,2%, в сільськогосподарських підприємствах виробництво м'яса збільшено на 0,8% і становило 12,3 тис. т. Найбільш суттєве збільшення обсягів виробництва м'яса відбулося у Каланчацькому – у 2,5 рази, Цюрупинському – у 1,7 рази, Білозерському – на 22,3%, Бериславському – на 21,2% районах. Частка області серед регіонів України по виробництву м'яса в усіх категоріях господарств склала 2,5% (Миколаївської – 1,7%, Одеської – 2,7%).

У сільськогосподарських підприємствах 14 адміністративних районів Херсонської області скоротилося поголів'я великої рогатої худоби, найбільше в Генічеському – на 64,9% та Каланчацькому – на 62,5% районах, овець та кіз у 8 районах, найбільше – у Високопільському – на 89,2% та Великолександрівському – на 51,0%. В сільгоспдприємствах 10 районів області та м. Херсон зменшилася чисельність свиней, найбільше – у Верхньорогачицькому (на 44,4%) та в Білозерському (на 34,1%).

Проте в Херсонській області залишається ще значною частина домогосподарств у сільській місцевості, які не утримують худоби. За даними обліку худоби станом на 1 січня 2012р., 64,7 тис. господарств (40,5% від їх загальної кількості) не утримували жодного виду худоби, 121,8 тис. господарств (76,1%) – великої рогатої худоби, 116,8 тис. господарств (73,1%) – корів, 137,1 тис. господарств (85,7%) – свиней, 77,3 тис. господарств (48,3%) – птиці. На 01.08.2012р. у всіх категоріях господарств нараховувалось 153,1 тис. гол. великої рогатої худоби, у тому числі 86,4 тис. гол. корів, 227,2 тис. гол. свиней, 82,9 тис. гол. овець та кіз і 6449,2 тис. гол. птиці всіх видів. У порівнянні з відповідним періодом минулого року зменшилось поголів'я великої рогатої худоби на 7,2%, в тому числі корів – на 2,7%, овець та кіз – на 3,2% та птиці – на 2,9% відповідно, а свиней збільшилось на 6,2%.

Обсяг продажу худоби та птиці сільськогосподарськими підприємствами (у живій вазі) в 2011р. в порівнянні з попереднім роком зменшився на 4,3%. Переробним підприємствам продано 7,3 тис. т (61,6% загального обсягу реалізації), на ринку –1,3 тис. т (10,6%), за іншими каналами –2,8 тис. т (23,8%), населенню та через систему громадського харчування – 0,4 тис. т (3,5%), видано пайовикам – 0,1 тис. т (0,5%). Частка худоби проданої переробним підприємствам збільшилась у порівнянні з 2010р. на 9,8 в.п. У сільськогосподарських підприємствах у 2011р. порівняно з 2010р. середні ціни продажу худоби та птиці по всіх напрямках реалізації зросли майже в 2 рази (табл. 3). Для підтримки тваринництва аграрними підприємствами Херсонщини у 2011р. одержано дотацій на реалізацію переробним підприємствам худоби та птиці за рахунок коштів податку на додану вартість у сумі 11,8 млрд. грн., у т.ч. за свиней – 10,9 млрд. грн. (92,4%). Бюджетна тваринницька дотація за молодняк великої рогатої худоби, свиней, свійську птицю аграрним підприємствам області становила 8,8 млрд. грн.

Таблиця 3.
Середні ціни продажу худоби та птиці сільськогосподарськими підприємствами Херсонської області по всіх каналах реалізації, грн. за т*

Худоба	2011р.	2010р.	2011р. у % до 2010р.
Худоба та птиця (в живій вазі)	12382,0	6489,3	190,8
у тому числі:			
велика рогата худоба	8151,0	4810,8	169,4
свині	13662,2	6981,5	195,7
птиця	11126,7	8653,1	128,6

* За даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2012 р.

Складною залишається ситуація на вітчизняному ринку м'ясопродуктів. Індекс споживчих цін у 2011р. по відношенню до грудня минулого року становив 121,9%. На підвищення загального індексу цін впливає зростання цін на продукти харчування. Протягом 2011р. вони зросли на 22,9% проти 24,6% у 2010р.

В цілому м'ясо та м'ясопродукти подорожчали на 38,2% (у 2010р. – на 13,9%), у т.ч. яловичина – на 51,1%, а свинина – на 49,5%. При цьому м'ясо птиці зросло в ціні лише на 29,1%, тому що порівняно низька собівартість та швидке повернення вкладених коштів заохочують підприємців активно вкладати свої капітали у цю сферу. Як наслідок – значне зростання за останні роки обсягів виробництва цієї продукції і порівняно низькі ціни.

Висновок. Ситуація, що складається у виробництві та переробці, позначається і на рівнях його споживання. Так, у 2011р. фонд споживання м'яса та м'ясних продуктів склав 51,5 тис. т проти 49,3 тис. т в минулому році. Аналізуючи наведені дані слід визначити, що збільшення виробництва і споживання м'яса є важливим завданням сільськогосподарського виробництва. Враховуючи, що близько 90 % тваринництва на сьогодні знаходиться у приватному секторі, активізовано роботу по створенню нових та відновленню вже існуючих пунктів із надання ветеринарних послуг, пунктів штучного осіменіння та ветеринарних аптек. У даний час в області їх налічується відповідно 334, 363, 88. За 2011 р. ними надано послуг на 9,0 млн. грн., що майже на 1,25 млн. грн. більше в порівнянні з минулим роком.

Загальна кількість заготівельних пунктів сільськогосподарської продукції в порівнянні з червнем 2000 р. зросла більш ніж втричі і складає 594 (90%) одиниць, із них 526 (80%) по заготівлі молока. Існуюча мережа пересувних та стаціонарних заготівельних пунктів молока дозволяє молокозаводам на сьогодні закупляти більше 83 % перероблюваного молока. За 2011 р. закуплено 52,3 тис. т молока в т.ч. від населення 43,1 тис. т. Незважаючи на деякі позитивні результати, отримані сільськогосподарськими товаровиробниками у 2011 р., актуальним залишається питання призупинення скорочення та збереження поголів'я худоби та птиці, переорієнтація на розвиток скороспілих видів м'яса (свинини, м'яса птиці). Це і буде запорукою подальшого нарощування обсягів виробництва м'яса.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Дем'яненко С. І. Яка аграрна політика потрібна Україні? [Електронний ресурс] / Дем'яненко С. І. // Дзеркало тижня. — 2004. — №17 (492). — 30 квіт.—15 трав. 2004 р. — Режим доступу : <http://www.dt.ua/2000/2080/46375>.
3. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва у с.-г. підприємстві : моногр. / В. С. Дієсперов. — К. : ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2008. — 340 с.
4. Єрмаков О. Ю. Трудові ресурси сільських територій та ефективність їх використання в сільськогосподарських підприємствах / О. Ю. Єрмаков, М. М. Жибак, О. В. Величко // АгроСвіт. — 2009. — № 17. — С. 15–19.
5. Запара Л. А. Концептуальні засади реформування соціально-трудова відносин в аграрній сфері / Л. А. Запара // АгроСвіт. — 2010. — № 18. — С. 22–26.
6. Макаренко А. П. Аграрна політика в умовах розвитку ринкових відносин / А. П. Макаренко // Економіка і держава. — 2006. — № 4. — С. 39–41.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2013 р.

---

185 240	poligrafua 		bigmir.net	238	176
------------	---	---	------------	-----	-----

ТОВ "ДКС Центр"